

Ніколаєва
Дарія Олександрівна

Турецько-іранські двосторонні відносини як приклад конкурентно-кооперативної взаємодії

УДК 327-027.21.22:327.56
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.11>

Ніколаєва Дарія Олександрівна
аспірантка кафедри міжнародних відносин
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

Аналізуються особливості турецько-іранських двосторонніх відносин, чинники, які визначають їхню специфіку. Метою дослідження визначено з'ясування основних сюжетів регіональної взаємодії Туреччини та Ірану, виявлення особливостей процесу розбудови архітектури турецько-іранських взаємин на Близькому Сході. З'ясовуються чинники, які викликають як розбіжності, так і конвергенцію політичних інтересів Туреччини та Ірану. Звертається увага на те, що і Туреччина, і Іран є тими мусульманськими неарабськими суб'єктами міжнародної політики, які претендують нині на провідну роль у регіоні Близького Сходу. Конкуренція за лідерство значною мірою визначає особливості їхньої взаємодії. Зазначено, що турецько-іранські відносини є комплексом елементів суперництва за регіональне домінування та реалізацію спільних інтересів у економіці та безпековій політиці. Констатовано, що двосторонні взаємини Туреччини та Ірану будуються на основі поєднання співпраці та конкуренції. Аргументовано, що прагматизм у відносинах цих держав проявляється у прагненні розвивати торговельно-економічні взаємини, надавати перевагу дипломатії над санкціями чи силовими методами тощо. Висловлено дослідницьку гіпотезу, що геополітичне суперництво між Туреччиною та Іраном зберігатиметься, адже обидві країни претендують на роль регіонального лідера, мають власне бачення моделі перспективного розвитку Близького Сходу. Звернено увагу, що чергування підйомів і спадів у двосторонніх відносинах останніми роками змінилося відносною стабільністю, однак поглиблення процесів зближення Туреччини та Ірану є малоочікуваним. Турецько-іранська співпраця має обмеження, що випливають із прагнення кожного з цих акторів міжнародної політики досягти панівних позицій у регіоні. Давня взаємна недовіра Туреччини та Ірану ще доволі сильно перешкоджає обом країнам досягати визначених політичних та економічних цілей. Констатовано, що новітні турецько-іранські відносини коливаються в певному діапазоні, посилюючи періодично конкуренцію, однак не досягають ні точки глибокої кризи, ні рівня стратегічного партнерства.

Ключові слова: Туреччина, Іран, Близький Схід, турецько-іранські відносини.

Вступ. Турецька Республіка та Ісламська Республіка Іран – два мусульманські неарабські гравці, які позиціонують себе як провідні актори «нового Близького Сходу» (New Middle East) [3]. Обидві країни мають велику територію та майже однакове за чисельністю населення (бл. 81 млн осіб кожна); їх об'єднує спільний кордон, протяжністю 534 км. Офіційно Турецька Республіка є світською державою, населена переважно мусульманами-сунітами. Ісламська Республіка Іран натомість є уособленням теократичного неоавторитаризму та населена здебільшого шіїтами.

Турецько-іранські відносини є комплексом елементів суперництва за регіональне домінування та реалізацію спільних інтересів у економіці та безпековій політиці. Останніми роками проблематика турецько-іранських відносин актуалізується, позаяк на Близькому Сході наростає нестабільність, а зовнішньополітична активність Туреччини від 2002 р. (прихід до влади Партії справедливості та розвитку) незмінно наростає.

Мета та завдання. Метою дослідження є визначення основних сюжетів регіональної взаємодії Туреччини та Ірану, виявлення особливостей процесу конструювання архітектури турецько-іранських взаємин на Близькому Сході. Потребує з'ясування, які саме чинники спричиняють розбіжності чи конвергенцію політичних інтересів Туреч-

чини та Ірану, а також як вони впливають на політичні відносини двох держав [2, с. 202].

Методи дослідження. Регіональна взаємодія Туреччини з Іраном вивчається в межах парадигми політичного неореалізму, який розглядає підтримку рівноваги як спосіб збереження миру за максимально можливого задоволення інтересів кожної зі сторін. Метод кейс-стаді дає змогу проаналізувати з цих позицій різні сфери зовнішньополітичної активності Туреччини.

Результати. На взаємини Туреччини та Ірану накладає відбиток історична спадщина починаючи від серії воєн XVI – початку XIX ст. ст. між Османською імперією та Сефевідським Іраном за володіння Кавказом та Іраком, захоплення стратегічних шляхів. Однією з причин регіональної конкуренції між двома аналізованими країнами став перехід Туреччини у XX ст. до секулярної моделі розвитку та її зближення із Заходом. Країнам Близького Сходу було запропоновано турецький досвід «мусульманської демократії» та співробітництво з країнами, які впроваджували модель ліберальної демократії. Водночас Іран також позиціонував себе як потенційний лідер ісламського світу, особливо після революції 1979 р., коли посилювалися релігійні акценти.

Ісламська революція 1979 р. в Ірані сприяла антагонізму турецької (як світської) та іранської

(як релігійної) моделей розвитку. Як тільки теократичний та антизахідний характер іранського режиму став очевидним, у світській Туреччині зросло занепокоєння, що Іран розпалюватиме ісламізм і курдський націоналізм. Саме на території Туреччини знайшла притулок іранська опозиція, що викликало особливе невдоволення Тегерану. Іран критикував впроваджені Туреччиною секулярні обмеження на присутність ісламу в політиці [4, с. 114–115], відкрито виявляв своє несприйняття заборони на носіння турецькими жінками хіджабу¹. Туреччина ж норму Ірану щодо носіння хіджабу вважала відсталістю.

Постреволюційний ідеологічний антагонізм проявлявся і на рівні взаємної медіакритики знакових політичних фігур обох держав (президента М.К. Ататюрка, аятоли Р.М. Хомейні). Іранські політики під час офіційних візитів до Анкари відмовлялися відвідувати такий традиційний пункт офіційної програми для закордонних делегацій, як «Аніткабір» – мавзолей М.К. Ататюрка. Відмова від символічних дій на кшталт опускання прапора на будівлі посольства Ірану в річницю смерті М.К. Ататюрка також посилювали напругу між державами. У медіа Туреччини та Ірану активно використовувалися різноманітні образливі ідеологічно забарвлені означення-ярлики на позначення кожної з держав [5, с. 153]. Водночас лівоцентристський уряд на чолі з М.Б. Еджевітом вітав вихід Ірану зі складу Організації Центрального договору (СЕНТО). Візит турецького міністра закордонних справ (червень 1979 р.) до Тегерану, його прийняття Верховним лідером Ірану аятолою Р.М. Хомейні сприяли позитивному сценарію розвитку двосторонніх взаємин.

Однак державний переворот 1980 р. у Туреччині, зміна уряду створили несприятливий клімат для поступу відносин. Військові, які прийшли до влади у Туреччині, позиціонували теократичний режим Ірану як загрозу турецькому секуляризму та національній безпеці. Водночас Тегеран почав розглядати Туреччину як «служницю дияволу», яка прагне підірвати здобутки ісламської революції 1979 р. Та все ж прагматизм турецько-іранських двосторонніх взаємин сприяв певній толерантності між відмінними політичними режимами. Зокрема, Туреччина продовжила ставити завданням розширяти зв'язки з Іраном, найперше – економічні.

Отож турецько-іранські взаємини останніх десятиліть характеризуються прагматизмом, який спонукає обидві сторони тримати канали дипломатії та діалогу відкритими навіть у моменти ескалації напруги у двосторонніх взаєминах. Однак відносини цих держав уподібнені графіку, на якому піднесення змінюються спадами та навпаки.

¹ Ця заборона щодо державних закладів введена у 1980 р. Однак уже друге десятиліття питання носіння хіджабу є дискусійним у турецькому суспільстві. Заборона носіння хіджабів останніми роками скасована для шкіл, вишів, державної служби, поліції, армії.

Суперництво за вплив на пострадянські держави Центральної Азії є однією з важливих перешкод для повноцінних двосторонніх відносин Туреччини та Ірану. Одразу після розпаду СРСР між Туреччиною та Іраном розгорнулася конкуренція за вплив на пострадянські країни з панівною кількістю тюркомовного (Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан, Узбекистан) та фарсімовного (Таджикистан) населення. Уже три десятиліття Туреччина та Іран змагаються за більшість молодих держав Південного Кавказу та Центральної Азії, лобювання для них світського чи клерикального відповідно шляхів розвитку мусульманської держави. Іран мав сподівання, що ідеї їхньої революції 1978 р. рано чи пізно актуалізуються на пострадянському просторі. Тож виділялося фінансування на відновлення та побудову великої кількості мечетей. «Використовуючи міцні взаємини з Вірменією й Туркменістаном, Іран у своїй економічній стратегії намагався перехопити у Туреччини проєкт постачання вуглеводнів із Каспійського регіону» [16, с. 152]. Водночас привабливість шиїтського варіанта ісламської ідеології в пострадянських країнах недостатня, позаяк більшість населення становлять мусульмани-суніти. Станом на 2019 р. Туреччина тільки в країнах Центральної Азії реалізує проєкти загальною вартістю 86 млрд дол. США; близько 4 тис. турецьких компаній працює в цьому регіоні.

Зміна вектора зовнішньої політики Туреччини на початку третього тисячоліття пов'язана з концепцією професора Стамбульського університету, міністра закордонних справ (2009–2014 рр.) А. Давутоґлу, викладеною у праці «Стратегічна глибина: міжнародні позиції Туреччини» (2001) [7]. У ній акцентувалося на потребі розвитку взаємин із важливими незахідними країнами, зокрема й Іраном.

Практичній активізації турецько-іранських відносин сприяли два чинники: 1) прихід у 2002 р. до влади в Туреччині ісламістської Партії справедливості та розвитку; 2) зміна у 2003 р. влади в Ірані (главою держави обраний М. Ахмадінежад). Туреччина одразу переглянула взаємини з країнами ісламського світу. Партію справедливості та розвитку часто звинувачують в ісламізмі та відході від принципів світської держави, закладених у 1920-х рр. М.К. Ататюрком. Відтоді іранський істеблешмент уже не сприймав Туреччину як інструмент Заходу, який спрямований на ізоляцію Ірану на міжнародній арені. Окрім того, перемога саме ісламістської партії була сприйнята як частина релігійного пробудження мусульманського світу, зумовленого революцією 1979 р. в Ірані [12, с. 140]. Коли у 2009 р. іранський глава держави М. Ахмадінежад здійснив офіційний візит до Туреччини, то турецький президент Р.Т. Ердоган назвав його «братом» [15, с. 105].

Попри те, що з приходом до влади в Туреччині у 2002 р. помірковано-ісламістської Партії справедливості та розвитку ідеологічне протистояння між Туреччиною та Іраном пішло на спад, суперництво за вплив у регіоні стало новою лінією турецько-іранського розлому. Найперше ця конкуренція стосувалася Іраку. «Арабська весна» та наступний сирійський конфлікт ще більше посилили турецько-іранське суперництво за регіональний вплив.

Помітно, що турецько-іранські відносини прагматизувалися. Це вдалося завдяки взаємовигідним економічним зв'язкам і віднайденню спільних інтересів на міжнародній арені. Відтак це сприяло зниженню ідеологічних суперечностей і мінімізації тих кроків, які могли бути розцінені як втручання у внутрішні справи одне одного [12, с. 138]. Зокрема, зріс імпорту іранського природного газу: якщо у 2001 р. обсяги торгівлі становили 1,2 млрд дол. США, то у 2011 р. – уже 15 млрд дол. США [12, с. 141]. Туреччина та Іран узяли курс на досягнення обсягів торгівлі 30–35 млрд дол. США, однак поки не наблизилися до запланованого [15, с. 135]. Хоч між Туреччиною та Іраном підписана угода, спрямована на активізацію торгівлі, за 2018 р. двосторонній товарообіг становив лише 9,3 млрд дол. Не виключено, що обсяги торгівлі йтимуть на спад після того, як іранський парламент 20 січня 2019 р. ухвалив законодавство, спрямоване на заохочення використання товарів місцевого виробництва. Зокрема, за перші десять місяців 2019 р. товарообіг Ірану з Туреччиною становив 5,01 млрд дол. США; це на 39,24 % менше за такий же період 2018 р.

У частині співпраці у транспортній галузі країни діють за логікою: Туреччина – ворота Ірану в Європу, а Іран – ворота Туреччини в Азію (найперше – Центральну Азію). Зокрема, у серпні 2019 р. було відновлене залізничне сполучення між Тегераном та Анкарою. Воно було тимчасово зупинене після терористичного акту 2015 р. І хоча нині потяг прямує аж 60 годин і здійснює один рейс на тиждень, його відновлення позиціонується як крок до активізації двосторонніх стосунків.

І Іран, і Туреччина більшою чи меншою мірою сьогодні мають складні відносини з провідними державами світу. Зокрема, Іран розглядає США як силу, яка загрожує та прагне замінити його нинішній режим. У Туреччині також після 2002 р. наростає напруга у взаєминах зі США, попри членство в НАТО та розміщення американських військових баз (Інджирлік, Ізмір). Також нинішнє зближення Туреччини та Ірану непокоїть провідні держави Близького Сходу. І Туреччина, і Іран опинилися по інший бік вісі, сконструйованої довкола лідерства Саудівської Аравії.

Зближення Туреччини та Ірану відбувається попри новий виток (від 2018 р.) напруги між США та Іраном. Вашингтон в односторонньому порядку

вийшов із ядерної угоди та відновив санкції проти іранської нафти. Туреччина неодноразово критикувала рішення США про введення санкцій до імпортерів іранської нафти, оскільки не має власних запасів, а відтак узалежнена від імпорту енергоносіїв. Попит на енергоносії в Туреччині є величезним: енергетичні потреби країни зростають щороку на 5,5%. Туреччина вимушена покладатися на імпорту максимально дешевої нафти та газу. Іран є одним з основних джерел, який, за даними 2017 р., постачав до Туреччини 44,6% нафти та 17% газу [6]. Санкційне рішення США зробило Анкару вразливою до зростання цін на енергоносії. У листопаді 2018 р. США дали 8-ми державам і територіям, зокрема й Туреччині, півріччя на завершення процесу імпортування енергоносіїв із Ірану (до 2 травня 2019 р.). Однак Туреччина й після цього часу закуповує їх, що очевидно зі заяв президента Р.Т. Ердогана [9].

Історично неспокійні турецько-іранські взаємини з огляду на спільні точки дотику нині породжують нові форми співпраці обох країн. Чергування підйомів і спадів у двосторонніх відносинах останніми роками змінилося відносною стабільністю нинішньої прагматичної взаємодії Туреччини та Ірану. Про це свідчать зусилля Туреччини від 2006 р. щодо зняття напруги, зумовленої ядерною програмою Тегерану, підтримка уряду Ірану під час протестів у грудні 2017 р. тощо. Водночас у публічному дискурсі Ірану Туреччина часто позиціонується як антагоністична сила, а тому навряд можна очікувати повного їхнього зближення.

Погодимось з американськими ученими М. Тахіроглу та Б. Бен Талебу, які аргументують, що турецько-іранські відносини в їхньому чистому вигляді не потрапляють під характеристику дружби або ж ворожнечі. Вони пропонують використовувати для їхньої характеристики термін «fremenies» («друзі-вороги»). Мова про гнучкі багатоаспектні відносини, які дають змогу сторонам уникати крайнього загострення, не допускати розриву двосторонніх відносин [13, с. 124]. Доказом цього можуть слугувати протилежні підходи Туреччини та Ірану щодо Сирії [11, с. 213], які наразі не стали перепорою для розриву відносин з інших питань. Дослідники Ш. Акбарзаде та Дж. Баррі [1] також вважають, що турецько-іранські відносини не є ворожими, однак їх безпідставно позиціонувати як дружні.

Висновки. Очевидно, що новітні турецько-іранські взаємини вибудовуються під впливом багатьох прихованих механізмів; упродовж усієї історії взаємин двох держав вони визначаються змаганням за лідерство. Народи обох країн мають імперську свідомість, зберігають історичну пам'ять про різні періоди регіонального домінування та суперництва. Туреччина та Іран пропонують альтернативні варіанти політичної трансформації. Між ними зберігається жорстка конкуренція за вплив у регіоні,

настороженість щодо зміцнення позицій іншої сторони (особливо на території Сирії та Іраку). Водночас політичні еліти демонструють прагматизм, який підштовхує сторони до підтримки регіонального балансу сил та інтересів. Тому країни наразі демонструють здатність до ситуативних союзів і готовність іти на компроміси тільки з окремих питань задля підтримки ширшого балансу інтересів.

Нинішній характер турецько-іранських взаємин виправдано характеризувати як «конкурентно-кооперативний» (competitive-cooperation) [8]. Двосторонні взаємини Туреччини та Ірану будуються на конкурентній співпраці. Попри періодичне підвищення градусу напруги, чітко простежується прагматизм у відносинах цих держав. Це проявляється у прагненні розвивати торговельно-економічні взаємини, надавати перевагу дипломатії над санкціями чи силовими методами тощо.

Туреччина спрямована на досягнення регіонального лідерства з урахуванням чинника османського спадку. Іран же просуває своє бачення мусульманської демократії, позиціонує себе як експортер цінностей ісламської революції, які протистоять західним (ліберально-демократичним) цінностям. Туреччина розділяє багато стратегічних підходів Заходу, хоча в окремих питаннях розходиться із західними партнерами. Натомість Іран відкидає ідеологічне зближення із Заходом, виступає за збереження власного шляху.

Очевидно, що геополітичне суперництво між двома країнами зберігатиметься, адже вони претендують на роль регіонального лідера, мають власне бачення моделі перспективного розвитку Близького Сходу. Туреччина та Іран нині набувають змагального досвіду за зони впливу, а також взаємодії з питань, щодо яких вони мають спільний інтерес. Турецько-іранська співпраця ускладнена обмеженнями, що впливають із прагнення кожного з цих акторів міжнародної політики досягти панівних позицій у регіоні. Давня взаємна недовіра Туреччини та Ірану наразі доволі сильно перешкоджає обом країнам досягати визначених політичних та економічних цілей.

Новітні турецько-іранські відносини коливаються в певному діапазоні, посилюючи періодично конкуренцію, але не досягають ні точки глибокої кризи, ні рівня стратегічного партнерства [10, с. 53]. До кінця нез'ясованими питаннями у відносинах Туреччини та Ірану є справжня природа цих стосунків. Зберігається сильна конкуренція, оскільки обидві країни вважають свою роль провідною у мусульманському світі; обидві претендують на визначальний вплив на пострадянські мусульманські держави і т. д.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Akbarzadeh Sh., Barry J. Iran and Turkey: not quite enemies but less than friends. *Third World Quarterly*. 2017. № 38 (4). P. 980–999.

2. Al-Fawwaz A., Abualkanam A.S. Political History of Turkey-Iran Relations: Convergence and Divergence. *European Journal of Social Sciences*. 2019. № 58 (3). P. 202–210.

3. Ayman G. Regional aspirations and limits of power: Turkish-Iranian relations in the New Middle East. *Etudes Helleniques – Hellenic Studies*. 2012. № 20 (1). URL: https://ndu.edu.pk/issra/issra_pub/Original_Article_Regional_Aspirations.pdf (дата звернення: 24.12.2019).

4. Baş Ş. (2013). Pragmatism and Rivalry: The Nature of Turkey-Iran Relations. *Turkish Policy Quarterly*. 2013. № 3. 113–124.

5. Baskin O. (Ed.). *Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Cilt II. 1980–2001. İstanbul : İletişim Yayınları, 2012. 900 p.

6. Brakel K. The unequal brothers – Turkey, Iran and the nuclear dispute. URL: <https://eu.boell.org/en/2019/10/09/unequal-brothers-turkey-iran-and-nuclear-dispute> (дата звернення: 13.12.2019).

7. Davutoğlu A. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul : Küre Yayınları, 2001. 600 p.

8. Dirik G. Co-opetition in Turkey-Iran relations. *Daily Sabah*. 2019. 19 Jul.

9. Erdogan says Turkey will continue oil, natural gas trade with Iran: NTV. URL: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-iran-trade-usa/erdogan-says-turkey-will-continue-oil-natural-gas-trade-with-iran-ntv-idUSKBN1WB33D> (дата звернення: 07.12.2019).

10. Lindenstrauss G. Turkey and Iran: Two Regional Powers and the Relations Pendulum. *Memorandum*. 2019. № 173. P. 53–62.

11. Sarı B. The Strategic Interaction between Turkey and Iran in the Syrian Crisis: A Game Theoretical Analysis for the Time Frame from 2011 to 2015. *Bilig – Turk Dunyasi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2018. № 87. P. 203–227.

12. Sinkaya B. Rationalization of Turkey-Iran Relations: Prospects and Limits. *Insight Turkey*. 2012. № 2. P. 137–156.

13. Tahiroğlu M., Ben Taleblu B. (2015). Turkey and Iran: The Best of Frenemies. *Turkish Policy Quarterly*. 2015. № 1. P. 123–134.

14. Unver H.A. How Turkey's Islamists Fell out of Love With Iran. *Middle East Policy*. 2012. № 4. P. 103–109.

15. Unver H.A. Turkish-Iranian Energy Cooperation and Conflict: The Regional Politics. *Middle East Policy*. 2016. № 2. P. 132–145.

16. Аль-Азаві Хайдер Аділ Камім. Еволюція регіональної політики Турецької Республіки : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Київ : Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2017.

REFERENCES:

1. Akbarzadeh Sh., Barry J. (2017). Iran and Turkey: not quite enemies but less than friends. *Third World Quarterly*. № 38 (4). P. 980–999 [in English].

2. Al-Fawwaz A., Abualkanam A.S. (2019). Political History of Turkey-Iran Relations: Convergence and Divergence. *European Journal of Social Sciences*. № 58 (3). P. 202–210 [in English].

3. Ayman G. (2012). Regional aspirations and limits of power: Turkish-Iranian relations in the New Middle East. *Etudes Helleniques – Hellenic Studies*. P. 20 (1). URL: https://ndu.edu.pk/issra/issra_publ/Original_Article_Regional_Aspirations.pdf [in English].
4. Baş Ş. (2013). Pragmatism and Rivalry: The Nature of Turkey-Iran Relations. *Turkish Policy Quarterly*. № 3. P. 113–124 [in English].
5. Baskın O. (Ed.) (2012). *Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Cilt II. 1980–2001. İstanbul : İletişim Yayınları [in English].
6. Brakel K. (2019). The unequal brothers – Turkey, Iran and the nuclear dispute. URL: <https://eu.boell.org/en/2019/10/09/unequal-brothers-turkey-iran-and-nuclear-dispute> [in English].
7. Davutoğlu A. (2001). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul : Küre Yayınları [in English].
8. Dirik G. (19 Jul 2019). Co-opetition in Turkey-Iran relations. *Daily Sabah* [in English].
9. Erdogan says Turkey will continue oil, natural gas trade with Iran: NTV (2019). URL: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-iran-trade-usa/erdogan-says-turkey-will-continue-oil-natural-gas-trade-with-iran-ntv-idUSKBN1WB33D> [in English].
10. Lindenstrauss G. (2019). Turkey and Iran: Two Regional Powers and the Relations Pendulum. *Memorandum*. № 173. P. 53–62 [in English].
11. Sarı B. (2018). The Strategic Interaction between Turkey and Iran in the Syrian Crisis: A Game Theoretical Analysis for the Time Frame from 2011 to 2015. *Bilig – Turk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. № 87. P. 203–227 [in English].
12. Sinkaya B. (2012). Rationalization of Turkey-Iran Relations: Prospects and Limits. *Insight Turkey*. № 2. P. 137–156 [in English].
13. Tahiroğlu M., Ben Taleblu B. (2015). Turkey and Iran: The Best of Frenemies. *Turkish Policy Quarterly*. № 1. P. 123–134 [in English].
14. Unver H.A. (2012). How Turkey's Islamists Fell out of Love With Iran. *Middle East Policy*. № 4. P. 103–109 [in English].
15. Unver H.A. (2016). Turkish-Iranian Energy Cooperation and Conflict: The Regional Politics. *Middle East Policy*. № 2. P. 132–145 [in English].
16. Al'-Azavi Xajder Adil Kamim. *Evolyuciya regional'noyi polity'ky' Turecz'koyi Respubliki': dy's. ... kand. polit. n.: 23.00.04*. Kyiv: Insty'tut mizhnarodny'x vidnosy'n Kyivs'kogo nacional'nogo univerty'tetu im. Tarasa Shevchenka, 2017 [in Ukrainian].

Turkish-Iranian bilateral relations as an example of competitive cooperative cooperation

Nikolaieva Dariia Oleksandrivna

Postgraduate Student at the Department of International Relations
Odessa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska str., 2, Odesa, Ukraine

The peculiarities of Turkish-Iranian bilateral relations are analyzed, as well as the factors that determine their specificity. The purpose of the study is to find out the main topics of regional interaction between Turkey and Iran, to identify the features of the process of building the architecture of Turkish-Iranian relations in the Middle East. Factors that cause differences or convergence in the political interests of Turkey and Iran are identified. It draws attention to the fact that both Turkey and Iran are Muslim Muslim non-Arab actors in international politics who now claim a leading role in the Middle East region. Competition for leadership largely determines the features of their interaction. It is noted that Turkish-Iranian relations are a complex element of rivalry for regional domination and realization of common interests in the economy and security policy. It is stated that the bilateral relations between Turkey and Iran are based on a combination of cooperation and competition. Pragmatism in the relations of these states is manifested in the desire to develop trade and economic relations, to favor diplomacy over sanctions or forceful methods, and so on. The research hypothesis that the geopolitical rivalry between Turkey and Iran will persist, as both countries claim to be regional leaders, have their own vision of a model of future development in the Middle East. It is noted that the alternation of ups and downs in bilateral relations in recent years has changed relative stability, but the deepening of the processes of their rapprochement is not expected. Turkish-Iranian cooperation has limitations stemming from the desire of each of these international actors to achieve a dominant position in the region. The longstanding mutual distrust of Turkey and Iran still severely hinders both countries from achieving certain political and economic goals. It is stated that the newest Turkish-Iranian relations fluctuate within a certain range, intensifying competition from time to time, but do not reach the point of deep crisis or the level of strategic partnership.

Key words: Turkey, Iran, Middle East, Turkish-Iran relations.